

PAZMÁNY *1635*
— ARADIA —

Pazmany Peter Catholic University
Faculty of Humanities and Social Sciences
Department of Armenian Studies

H-1088 Budapest, Mikszath K. ter 1
Institutional registry number: F179633
e-mail: armenian.studies@btk.ppke.hu

Նոյեմբեր 14, 2023

Հայաստանի Հանրապետության

ԲԻԿ-ի ԵՊՀ-ում գործող 066 մասնագիտական խորհուրդ

Կարծիք Նելլի Գալստյանի «Ազգային Ինֆորմացիոն Թեման 20-րդ Դարի Ամերիկահայ Անդլիագիր
Գրողների Արժույթ» առևնախառնական

Ենթադրյալ գործընկերներ,

Ատորև կը ներկայացնեն Նելլի Գալստյանի «Ազգային Ինֆորմացիոն Թեման 20-րդ Դարի Ամերիկահայ Անդլիագիր Գրողների Արժույթ» առևնախառնական ետը մասնագիտական կարծիք: Ողջունելի է, որ Հայաստանի Հանրապետության առևնախառնական կառուցվածքային կարծիքային Սիկիտիան գրողներ և մեակոչային հասանելիություն վերաբերյալ բնական առևնախառնական կը պատրաստուին: Ողջունելի է նաև ընտրած նիւրը, քանի որ 'ամերիկահայ' գրականութիւնը և ընդհանրապէս Աֆիլոսոփի մէջ հայ եղիմակներու կողմը սրտապարտած գրականութիւնը (առևնախառնականութիւնը) հոս քանի կարելի է Լրևախառնական հայ եղիմակները որևէ ոչ-հայերէն լեզուով գրեն հայերէն վերածառնական մասին) հարկ է որ արժանանայ Հայաստանեան համալսարանական և պատրաստածառնական ընթացքի լուրջ և համոզարգուած ուսողութեանը: Սա է Աֆիլոսոփի և Հայաստանի միջև փոխընթացական դարգացման նախապայմանը: Այս պարագային գործ ունենք գրողներ, մեակոչարանական մոտեցումներու գետնի վրայ կապերի զարգացման հետ

Գալստյանի առևնախառնական մէջ քաջալերիչ է նաև տեսնել եղիմակներու լայն ընտրանի: Արդևն ետիտիտային քրջանին Ուիլիամ Սարգսեան պատրաստապէս ընտրուած էր Հայաստանեան գրականութեան նկատ: Այս գիծը կը արուեստիկ երկայիս, սակայն հրատապ անընթացառնական կայ ալ եղիմակներու ևս անընտրանական, եղիմակներ, ովքեր ինչ որ իմաստով ստեղծագործական նոր

ապրածների բացած են, ինչպես նաև աելի նոր յամանակների կողմ. քիչայրուած խնդիրներն աւելորդարծ կատարած են Բարբաթաբար, Փայտոյանի առեւտրաւորիւնը՝ բայի Ռիլիան Մարտիանէն, կր մեկեարանէ Մայի Ջէյ Արլէնի, Փլլրր Կանարեանի և այլոց գործերը:

Մեծ սահմանափակումը, որ տուեալ առեւտրաւորիւնը կը յրեւորէ դա մեկեարանական իր յիսանկիւնին բնորոշիւնէ և «Ինտուրան ըման» որպէս այդ աճելիւնէն Ենեական բանավեներու մէջ լըթըն արծարծուել և արգէն 90ական ըակեւեւէրուն: Այն Բնագատուել և կարեւոր իմաստներով ապակաւարուել և աղէն իսկ նայ այդ 90ականներուն: Բնագատուրեան զկատար քիրայի կանդիսացել և «Ինտուրիւն» յայտն իսկ: Լուրջ փորձ և կատարուել վերամտածել «Ինտուրիւն» հոչուածը, գոչի հետացելով Լակուացնող, պատմականացման տերնդուակ գործածութիւններէ: Վերջներու կը զրուեարտին գործիւնակ «Ազգային ոգի» զայրափորի ընդմէջէն, գոր կարելի չէ գործածել լուսնոց տաւանականացումի: Որպէս այդ, այս յոցցեր ձեւարդել է աանիներող դարուն աշխարհով մէկ և նուէ հաւելլու մտ, սնունդով և արդը կով Վիպագատուրիւն (Romanticism): Քսանկարս դարու աւարին կլ, սին այս գաղափարախոսութիւնը կիմր հանդիսացած է ազգակերտն աշխարհաշայեակի կամար՝ զորտիւնակ, Դաիւնէլ Լարո՝ սանի բանաստեւածութեան մէջ զրուեարտած: Աւելի մանրամասն Բնարկում այս հարցի ուրու կարելի է գտնել Մարի Նեանեանի *Mourning Philology: Art and Religions at the Margins of the Ottoman Empire* (Fordham University Press, 2014) նուած հատորը ըլլալով փրանկերէն ընտրիլ տնդիւնէն ըարգտանութիւնը: Իսկ Լուաներող դարու երկրորդ կէտին ազգային գաղափարախոսութիւնը աղէն Էականացնող փուլի մէջ է (հակա)գաղութատիրական և պաղ պատերազմեան շարժումներու մաս կազմող: Այս ստումով բացատրական կարեւոր գրութեան է Իէյիդ Փոլլրրի *Introduction: Multicultural Conditions*՝ փորագրութիւնով, գոր կը բազմ. *Multiculturalism: A Critical Reader* (Blackwell Publishers Ltd. 1994) հատորը՝ Փոլլրրի, բրին իսկ կողմ. խմբագրուած: Նուած մերածականն մէջ Փոլլրրի, կը յուսումայանացել բազմամակարաչնութիւնը յղացական համունատեւանորէն նոր համակարգ մը առաջ աւելուով: Ըստ այդմ. 20րդ դարու Արեւմտեան մակարդը նախ կը բնարուել փորձամանութիւններ ձուկուտ մղումով: 1960ականներուն ի հկատի առնելով Բնագատութիւնները, փորձ կ'ըրուի կամարտողական (integrative) մտեւցում գարգացնել, այնպէս որ այլ ինքնարիւնէնէլ աշխարհում չ'ըլլու մուրուկուտ. այսինքն՝ զնուելու: Իսկ արգէն 1980 և 1990ականներուն, համարկրջակուն մտեւցումը իր հերթին կ'էնարբուի Բնագատութեան, որպէս սնեւատար (զորտիւնակ՝ ներքին և արտաքին գաղութատիրական իմաստներով) մեակութային զերիւտանութիւններ վերարտարող համակարգ: Համարկումին որպէս Բնական պատարեան կ'առաջարկուի խաւնողական (incorporative) մտեւցումը, որը բայ է նոր (հաւաքական) ինտուրիւններու ստեղծմանը և գանձնի նախարկէ չի կրեւակայլ որպէս մեծամտութեան կողմէ տիրապետուած: Փոլլրրի մեկեարեան առեւայ հետու զացած յղացականութիւնը կը հեւնուի մէկ այլ կարեւոր մտածող՝ Հունի Քիարիայի զարգացուցած գաղափարներու վրայ: Վերջինէս չափազանց ազգեղիկ էրած և «Մեակութիւն սեղը»՝ զիրբը: Յետ-գաղութատիրական համաձիւրէն ներս կը կիրարկէ

Արհեստագործական առարկաները համարող սառնամանակի Երկրային փոխ առևտրական
արտադրության կենտրոնը մասնագործական մե. Հասնգում են, որ վերլուծելու կարևոր ենհանկան
բանավերքը՝ զորս արդի ՊՕՄկաններուն տեղի ունեցած են, հարկ է ի նկատի ունենալ ժամանակակից
սփիտեան գրականութեան անդրադարձ կատարող որևէ աշխատութեան մէջ:

Ինձնութեան հասցը բաւարար չը խնդրակաւացնելէ զատ, Գալստայանի առևտրական մէջ
կերպի հարցիկէն Լու Նանգան անդրադարձ չ'ըրոյր Վերջինս առ նուազն Լեկու սփիտեաններով երեսն
ենած է. ետի, բազմալեզուական տեւով, ըլ ինչպէս սփիտեան կրականութիւնը խորապէս և
անհատաւար կերպով բազմալեզուանի փորձառութիւնը է: Այս հարցին վերջերս անդրադարձաց է Գրիգոր
Պըզդեան իջ «Երկղեզու զանցը» փորձագրութեան մէջ զոր կը ծառայէ որպէս ներածական «Յրանաւայ
Գրականութիւն. 1922-1972 Նոյննէ Այլը» արեւմտասփերէկն հրատարակութեանը: Ան նուազն մկ
են ինակի սրան զործերը կը վերլուծունը Գալստայանի առևտրականութեան մէջ վերջած է հայերէն: Խօսըր
Փիլոս. Լու Նանգանի մասին է: Այս հանգամանակը հարկ է հետևի ունել և վերլուծական աշխատանքի մեր
զործելէ. երկրորդ ուղղութիւնը լեզուի հարցին վերաբերող բանովննն մըն է զոր գոնէ կէս զոր
բացայայտ կերպով Ինձնութեան է հայրական սփիտեանի մէջ: Այն է՝ արդեօ՞ք ռույնապելի է բեղունիկ հայ
կեդիմանկերի կողմիս ստատարած անգղերէն (կամ ընդհանրապէս ոչ-հայերէն) գրականութիւնը որպէս
սփիտեանութեան բան է ետև հայ գրականութեան մաս: Նախնական կերպով Լեկու բնութեան կարելի է
մատնանել կայ Վահէ Օսականի կեցումներ, զոր նենայտը արտայայտած է զանազան
աշխատութիւններու ընտանիքի զգուտը հայ կեդիմանկերու կողմից արտադրած ոչ-հայերէն
գրականութեան որպէս հայրականութեան հաստատական մեկտարային փորձառութեան մաս: Այս կարծիքին
հակադարձող կայ Գրիգոր Պըզդեանի կեցումներ, որ շեւտած է լեզուային փորձառութեան
կարևորութիւնը հայրականութեան մեկտարային գոյութեան մէջ: Հետաքրքրական սխալ ըլլար
զատմանանցնելով (վերա)բնագրել նետեւալ լատիվներ Գալստայանի կամ նման առևտրական
ենթամտայնին մէջ՝ սեւ. անկողարած ընելով աշխատարտութեան Լրիայնեով մկ մեկնարանելով
ժամանակակից անգղերէն և գործեր: Այս արդի կարելի է հետև համեմատութեանը Ենր տանի սփիտեանի մէջ
հայերէն զոր կեդիմանկերու Լու Նանգանի Ենր Գարակնցի որ տրտայարած է արևելահայերէն
գրականութիւն, ստիայն զտտական տղայութեանը աշխուշ Ի մի բերելով վերին Լեկու
պարբերութիւններուն մէջ քուտար՝ Գալստայանի առևտրականութեան մէջ զործ ունիմ «անըրկիտայ
անգղիպիք գրողներ» պատիին ետև, սղ աներաժեշտ է խնդրականացնել առ նուազն ինձնութեան և
լեզուի զոր ծառայող Ենր լատիվներ ի նկատի առնելով:

Վերլուծելու հարկ է կատարել մտիկէն ի նկատի ունենալով Սփիտեանագիտութեան մէջ տեղի
ունեցող բանավեճերը: Իարեախտարար, վերջերս արևելահայերէն լոյս տեսաւ «Սփիտեանագիտութիւն
ինտական անտղոյցի» (ԵՊՀ Հրատարակչություն, Երևան, 2022) հատորը՝ կազմուած և խմբարարած
Վահէ Սահայանի կողմէ: Այս հատորի մէջ տեղ գտած են Սփիտեանագիտութեանն աննշող սաննայ
արդեօ՞ք աշխատարտութեանը Գալստայանի և ապուկայ նման առևտրականութեանը հարկ է

Գալստան միայն մասամբ ի նկատի ունցած է Սփիւռնագիտությունը՝ ճանապարհը մշտնջենական թափանցանքով: Այս էլ համապարփակ է և համալարգրած մտեցնում պարզապես, 'սփիւռնահայ' գրականության քաղաքացիական կարգի պիտի ըլլար Լեւոն Րեյսլի՝ յատկապես ի նկատի ունենալով սենց ակադեմիկոսական շարժումը: Միազեպ Կանադացիներն քննուր, համաձայն է և համարը:

Այս ամենը ի նկատի ունենալով, բնական պիտի ըլլար Լեւոն Գալստայանի աշխատանքներինը աւելի բնական է և հասարակական կերպով ընտրել իր տեսարանական, բնագոյտական գրականությունը, հիշ և կամ գրել խնդրակալուցումով կերպով և նկատելով հարկադրանք երջանին արտադրած գրական-գաղափարական, մեկնարանական աշխատանքներին վրայ, էանք որ սենց գաղափարաբանական հասարակական կողմնակալութեան տակ են: Փոխարենը՝ արդիւնաւէտ պիտի ըլլար բնութեան մէջ ներառել ամերիկեան բանավեցումը, սկսելով սոս նուազին Դեյվիդ Փոլդրեյքի և ի նկատի ունենալով Վերնիկեանի գաղափարը, ինչու չէ նախ մտածելով Կանադացիներու մասին ևս՝ թէ որտեղ սենց փոստաւարներ կը համարեն ամերիկացիներուն հետ, և որտեղ ոչ, էանք ի նկատի ունենալով ի նկատի ունենալ այն համարանք որ Կանադայ աւելի բարձրագույն հասարակություն է ևս Միազեպ Կանադացիները:

Եւ վերջապէս, Գալստայանի աշխատանքներինը արդիւնաւէտ պիտի ըլլար Լեւոն Գալստայանի ևս անդրադարձ կատարելու, գործիքակ՝ կունանց փորձառութեան վրայ ուստրոյրինը յարձենելով, կամ քաղաքական միջավայրի կարգերուն անյուրաքանչեւ սփիւռնագիտութեան օգտակարան, գոր ընտրելու և բարձր միջավայր կարգիներինը օրինակներունը ազգայնական լիպտապատ օգտակարան անգին անգին: Այս ատումով եւս արժեքական աշխատանքին է Կերոնիկա Տարտուսիի աշխատանքներինը *Governing Armenia: The Politics of Development and the Making of Global Diaspora* (2019): Այնտեղ անց գտած է ևս գաղափարաբանական, գեղարվեստական (կնոքական) ուսումնասիրութեանց աւանդակները: Նման բնական գիտական կերպով և նկատելով սփիւռնագիտականացնելը չափազանց կարեւոր մարտահրաւիր է Կանադայի համայնքի և լայն հասարակութեան համար: Այսպէս և որ սփիւռնագիտութեան մտածել՝ ըսել և մեկնաբանել և տեսաբանել, Սփիւռնագիտութեան Սփիւռն:

Որպէս վերջին այս պահած ընդհանուր դիտարկում, կարելի կը համարեն յանդէս, որ Գալստայանի մտք գրական գործերը մեկնելիս փորձ ըրալի ոչ թէ ուղիղ՝ ըսել և բարձրագույնը նշուած, համընկնումներին վրայ ինքնուր ձևակերպութեանը գարգացնել՝ մշտնջենական ինչ որ հասում որը ուղիղակի է պարզուրումով գարգացումով մեկնարանութեանը, այլ փորձով ընտրելով այն ինչ ներկայ է անողակի, շարժական, քաղաքական կերպով: Մտնալով ինքնակալուցումով կարեւոր այս կեանք կարելի է կիրառել Վերնիկեանի յարգելի վերաբերող մեկնութեանը, ինչպէս նաև միջակայնականութեան կարգին, դիտարկելով Սփիւռնը ոչ թէ նախնայնոր և անպարզեղութեան միանման է կրկնուող շարժումը, այլ որպէս մեկ ներուրով միւր ժառանգութեան փոխանցման խնդրակալուցումով ինքնակալ կարելիութեան արձանագրութեանը: Վերջիններս կը պահանջեն անողակի, շարժական ընդհանուր:

Վերջապես, եևտարբարական պիտի ըլլար երբ Գալստեան ի նկատի ունենար աւելի ժամանակակից սփիւոհաւոյ, ամերիկարեակ, բազմալեզու, նոյնիսկ բազում լեզուներով զրոյ հեղինակներ, զօրօրիցեակ՝ Թամար Պոյանեան: Այսպիսով սնգամ մը եւս առիթ պիտի ստեղծուէր զատմականացնելու սփիւոհեան փարձոռօրիներ:

Երաւեալփորում եմ Գալստեանի սակնախոսօրիներ պատգանօրեան: Յօյս ունիմ, որ սզակային Սփիւոհեան լիորնսոլրեան անղրաղարձող զիտակեան աւխտատսփրօրիներ եւս պիտի արտաղրօրին Հայաստանին մէջ:

Հարգելի պարագային, մի վարեմէ՛ք ինձի գրել յետեւեալ հասցեով. kjallat@uci.edu:

Յարգանոհ,
Կարէն Ջալաբեան

Յեւ-Իսկոսրական Գիտայցելու
Հայաղիտական Բաժին
Պատմօրեան Հիմնարկօրիւրին
Պագմանի Պէտէր Կարաղիկէ Համալսարան
Բուզաղեան, Հունգարիա

Certified!
Dr. Jallat
head of dept.
Sp. 4.12.2022

